

Poloczkowa, Barbara

Klub Techników w Cieszynie

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/3-4, 627-636

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Poloczkowa
(Cieszyn)

KLUB TECHNIKÓW W CIESZYNIIE

W Archiwum Państwowym w Cieszynie zachowała się część akt założonego w 1878 r. Klubu Techników w Cieszynie.

„Techniker-Club in Teschen” — bo taką oficjalną nazwę nosił Klub w czasach austriackich — był silnym, prężnym i wielostronnie czynnym stowarzyszeniem inteligencji technicznej. Była to jedna z pierwszych na ziemiach polskich organizacji tego typu — po Krakowie i Lwowie, gdzie podobne instytucje powstały o kilka miesięcy wcześniej, w 1877 r. — a zarazem jedno z wczesnych stowarzyszeń techników na terenie całej byłej monarchii austriackiej. Odtworzenie jego działalności ma znaczenie nie tylko dla historii regionu, ale również dla historii techniki w Polsce; organizacje te tworzyły przecież praktyczne podstawy rozwoju myśli technicznej i w tym znaczeniu były niejako prekursorami obecnie działającej Naczelnej Organizacji Technicznej (NOT)¹.

Powstanie Klubu Techników przed ponad stu laty właśnie w Cieszynie uwarunkowane było ówczesną sytuacją gospodarczą tej części Śląska. W ostatnim ćwierćwieczu XIX w. Śląsk Cieszyński był jednym z bardziej uprzemysłowionych okręgów monarchii austriackiej. Szybki rozwój

¹ Informacji o Klubie Techników w Cieszynie nie podaje żadne z opracowań historii miasta; Franciszek Popiołek: *Dzieje Śląska Austriackiego*. Cieszyn 1913; tenże: *Dzieje Cieszyna*. Cieszyn 1916; Gottlieb Biermann: *Geschichte des Herzogthums Teschen*. Wyd. 2. Cieszyn 1894; „Cieszyn”, *Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Pod. red. J. Chlebowczyka, Katowice 1973; Moritz Landwehr von Pragenau: *Geschichte der Stadt Teschen*. Würzburg (RFN) 1976. Jediną publikacją z tego okresu jest niewielka broszurka Adolfa Hoheneggera: *Der Techniker Klub in Teschen von seiner Gründung in 1878 bis zum Beginne des Jahres 1911*. Teschen 1911. Zawiera ona krótkie wyciągi z rocznych sprawozdań z działalności Klubu. Inwentaryzacji akt Klubu dokonano w Archiwum cieszyńskim w 1983 r. Krótką popularną informację na ten temat tp. *Zaczęło się „Pod Złotym Wołem”* zamieściłam w „Trybunie Robotniczej” (Katowice 1983 nr 296). Obecnie podaję pełniejsze opracowanie uzyskanych materiałów.

górnictwa w okręgach Ostrawy i Karwiny, hutnictwa w Witkowicach, Ustroniu i Trzyńcu, przemysłu włókienniczego w Bielsku, przemysłu leśnego i spożywczego na terenie całego Księstwa Cieszyńskiego (tartaki, młeczarnie, browary) powodowały napływ ludzi o wysokich kwalifikacjach, którym miejscowe fabryki i zakłady oferowały korzystne warunki pracy. Dalszym czynnikiem stymulującym rozwój gospodarczy regionu było stosunkowo wczesne (od 1869 r.) włączenie Cieszyna w sieć dróg kolejowych. Wiązało się to z osiedlaniem się w mieście i w okolicy wielu zatrudnionych przy inwestycjach kolejowych specjalistów: budowniczych, inżynierów, wysoko kwalifikowanych organizatorów i urzędników.

W 1877 r. na terenie Księstwa Cieszyńskiego (obejmującego wówczas obszar od Bielska po Ostrawę) zatrudnionych było około 120 inżynierów i techników. Wśród ówczesnej cieszyńskiej inteligencji tworzyli oni najliczniejszą grupę zawodową. Można przypuszczać, że potrzeba założenia organizacji ułatwiającej wzajemne kontakty i stymulującej dalszy pomysłny rozwój poszczególnych gałęzi gospodarki wyłoniła się wśród techników samoistnie; niemniej, wiadano już, że w niektórych większych miastach organizacje takie w ostatnich latach powstały, i że istnieją wzory, o które można by się oprzeć².

W dniu 17 lutego 1878 r. z inicjatywy inżyniera miasta Cieszyna Karola Kühnla zwołano zebranie powszechne przedstawicieli zawodów technicznych. Na zebraniu tym wyłoniono siedmioosobowy komitet założycielski przyszłej organizacji. Pierwsze zebranie komitetu odbyło się 16 czerwca. Dokonano na nim podziału funkcji zarządu w sposób następujący: przewodniczącym Klubu Techników został zarządca arcyksiężnej huty w Trzyńcu, Franciszek Obtulowicz, jego zastępcą — mistrz ciesielski Teodor Dittrich, sekretarzem — inspektor Towarzystwa Ubezpieczeń Urządzeń Parowych Wiktor Rostowiecki, kasjerem — budowniczy Fryderyk Fulda. Wśród pozostałych pięciu członków zarządu było dwóch inżynierów (w tym inżynier miejski), inspektor kolejnictwa, adjunkt-budowniczy i technik górnictwa (Bergmeister). Opracowano statut; jako cel istnienia Klubu i zakres jego działalności przyjęto popieranie rozwoju myśli technicznej przez wymianę informacji i opinii, gromadzenie biblioteki, prenumeratę czasopism fachowych, grupowe wyjazdy poznawcze do wybranych przedsiębiorstw, opiniowanie inwestycji publicznych, utworzenie kolegium rzeczoznawców do spraw spornych, troskę o sprawy bytowe i prestiżowe zawodu. W jednym z pierwszych punktów statutu ujęty był zakaz wszelkich dyskusji i wystąpień o charakterze politycznym; przez sformułowanie takiego zakazu chciano zapewne uniknąć rozbitcia więzi zawodowej przez ewentualne niesnaski narodowościowe spo-

² Na terenie b. monarchii austriackiej — przede wszystkim w miastach stołecznych, Wiedniu, Pradze i Budapeszcie. Zob. A. Hohenegger, dz. cyt.

wodowane tym, że na Śląsku Cieszyńskim istniały w tym okresie trzy główne orientacje polityczne: polska, austriacka i czeska³.

Siedziba Klubu mieściła się początkowo w hotelu Pod Złotym Wołem w centrum miasta. Wynajmowano tam lokale biurowe i niewielką salkę zebrań. Wpisowe do Klubu wynosiło 10 koron, składka roczna — 12 koron⁴. Językiem urzędowym był, jak w całej monarchii austriackiej, język niemiecki. W korespondencji Klubu zachowały się jednak także pisma pisane po polsku, ukraińsku, węgiersku i włosku⁵.

W roku założenia Klub liczył 46 członków. Zestaw miejscowości z jakich zgłaszali się kandydaci i wachlarz ich zawodów daje interesujący przegląd rozmieszczenia kadry technicznej na obszarze Śląska Cieszyńskiego. Z samego Cieszyna — będącego wówczas bezprzecznie największym i najważniejszym miastem Księstwa Cieszyńskiego i jego stolicą — napłynęło 29 zgłoszeń, z Trzyńca 5, po 2 z Karwiny, Bielska, Ostrawy, Bogumina i Rutki, po 1 z Frydku i Leskowca. Wśród zgłaszających się było 9 budowniczych, 1 inżynier-leśnik, 7 inżynierów górnictwa i hutnictwa, 5 inżynierów kolejowych, 7 inżynierów innych specjalności, 4 inżynierów zatrudnionych w urzędach państwowych, 8 fabrykantów i urzędników fabrycznych, 3 urzędników kolejowych, 1 urzędnik skarbowy, 1 profesor gimnazjalny (biolog). Jako jeden z pierwszych wstąpił do Klubu bielski fabrykant M. Josephy, ówczesny właściciel fabryki maszyn włókienniczych (fabryka ta, pod nazwą Befama, istnieje jeszcze obecnie). W latach następnych ilość członków powiększała się, przykładowo w 1891 r. wynosiła 110 osób, później — oscylowała stale wokół 100 osób.

Na jednym z pierwszych zebrań zarządu postanowiono zawiadomić o powstaniu cieszyńskiego Klubu Techników pokrewne instytucje istniejące już w Wiedniu, Grazu, Bernie, Trieście, Pradze, Budapeszcie, Lwowie (Towarzystwo Politechniczne od 1877 r.) i Krakowie (Krakowskie Towarzystwo Techniczne od 1877 r.). Wszystkie one nadesłały pisma z gratulacjami, oferowały współpracę i wymianę publikacji.

Po załatwieniu spraw organizacyjnych, zaraz w roku następnym Klub podjął żywą działalność w określonych statutem dziedzinach. Jednym z pierwszych zadań, jakie sobie postawiono, była poprawa kanalizacji miasta Cieszyna; nieoczekiwanie inicjatywa Klubu napotkała na zdecydowany opór ówczesnego burmistrza miasta, dr Jana Demla, który —

³ Dla ilustracji apolitycznego stanowiska Klubu podać można, że współpracował on życzliwie ze wszystkimi działającymi na terenie Cieszyna organizacjami: m. in. z polską Czytelnią Ludową, z niemieckim Męskim Towarzystwem Śpiewaczym, z węgierskim Związkiem Towarzyskim. Świadczy o tym zachowana korespondencja Klubu.

⁴ W 1888 r. uznano te opłaty za zbyt wysokie i obniżono odpowiednio do 4 i 6 koron.

⁵ Zachowane dwa wykazy korespondencji świadczą, że rocznie załatwiano 80—90 pism.

prawdopodobnie ze względów prestiżowych — wszelkie sugestie w tej sprawie zdecydowanie odrzucił, uważając, że należy ona wyłącznie do władz miejskich. Widocznie jednak władze te nie były w stanie skutecznie problemu rozwiązać, gdyż poprawa stanu kanalizacji przez następnych dziesięć lat tkwiła nadal w martwym punkcie, aż do czasu, kiedy Klub postanowił ponownie się nią zająć. Wydaje się jednak, że władze miejskie wyciągnęły z tego zdarzenia właściwe wnioski, gdyż dalsze ich poczynanie względem Klubu cechowała znacznie większa rozwaga i ostrożność; dawał on bowiem doraźne korzyści w postaci konsultacji technicznej, a ponadto stanowił w Księstwie Cieszyńskim niebagatelną instancję opiniotwórczą. Należała do niego większość kierowniczej kadry różnych resortów i przedsiębiorstw: wysocy urzędnicy Komory Cieszyńskiej, radni miejscy, bogaci fabrykanci, organizatorzy i kierownicy najważniejszych zakładów przemysłowych. Reprezentowali oni śmietankę miejscowej inteligencji a także dysponowali szerokimi kontaktami z władzami i organizacjami wyższego niż władze miejskie szczebla, co nota bene w dużym stopniu wpływało na efektywność podejmowanych przez Klub akcji. Przykładowo, Klub opracował i wysłał elaboraty i memoriały w sprawie subwencji na regulację rzek i rozwój gospodarki wodnej, wypowiedział się w sprawie planów zabudowy małych i średnich miast, opracował projekt ujednoczenia gatunków i nazw wyrobów hutniczych. M. in. Klub wystąpił do rządu i parlamentu w Wiedniu ze zdecydowaną rezolucją przeciw wysuniętemu w 1892 r. projektowi ustawy budowlanej, dopuszczającej do wykonywania zawodu ludzi bez odpowiednio wysokich fachowych kwalifikacji. Dla potrzeb starostwa cieszyńskiego opracowano w Klubie ekspertyzę o dochodowości obiektów rolnych i leśnych. Dla wznoszonych w Cieszynie obiektów użyteczności publicznej członkowie Klubu stworzyli rodzaj komisji społecznej, która wizytowała i nadzorowała przebieg prac budowlanych. Opinia ich liczyła się tak dalece, że kiedy w 1905 r. zamierzono wybudować gmach nowej poczty, jego projektodawca, inż. Dahl, przedstawił projekt najpierw na zebraniu Klubu, a wobec zgłoszonych tam zastrzeżeń przerobił plany tak, aby uzyskać ich akceptację. Dzięki inicjatywie Klubu wybudowano w Cieszynie znakomitą, luksusową, czynną jeszcze po I wojnie światowej łaźnię miejską, wraz z sauną i krytymi basenami do pływania; Klub nadzorował wzniesienie budynków Sądu, Szpitala Śląskiego, Domu Starców, Sierocińca, Rzeźni Miejskiej, Szpitala i klasztoru SS. Elżbietanek; wszystkie te obiekty, budowane u schyłku XIX lub na początku XX w. istnieją i pełnią swe funkcje nadal. Szczególnie interesował się Klub budową najważniejszej wówczas dla Cieszyna inwestycji, jaką było doprowadzenie do miasta zdrowej wody z nowych ujęć źródeł wodnych w podgórskiej wiosce Tyrze. Bieżąco wizytowano przebieg prac w wyniku których miasto miało już w 1894 r. wodę z tych źródeł. O roli, jaką Klub odgrywał w tym rejonie i o autorytecie jakim się cieszył, świadczy fakt, że kiedy w 1905

roku podjęto inicjatywę wybudowania w Cieszynie dużej elektrowni, na zebranie inauguracyjne wyznaczono właśnie siedzibę Klubu; przybyli na nie zarówno burmistrz miasta i cała rada miejska, jak i dyrektor Zakładów Elektrycznych z Morawskiej Ostrawy.

Ponieważ początkowa siedziba Klubu w hotelu Pod Złotym Wołem już wkrótce okazała się nie wystarczająca, w 1880 r. przeniesiono ją do hotelu 'Austria położonego przy głównej ulicy Cieszyna (ul. Głęboka, obecnie ul. Armii Czerwonej), a w 1895 r. — do lokali restauracyjnych dawnego browaru mieszczańskiego przy ul. Szerokiej.

Działalność naukowa i popularno-naukowa Klubu polegała na przygotowywaniu referatów i publikacji. Referatów tych mogli słuchać także ludzie nie należący do Klubu; była to więc forma otwartych wykładów na interesujące mieszkańców miasta tematy. W okresie, kiedy popularyzacja wiedzy była w powijakach, ta forma działalności Klubu miała duże znaczenie. Wykłady prowadzili zarówno członkowie Klubu, jak i zaproszeni prelegenci. Obejmowały one szeroki wachlarz zagadnień nie tylko z zakresu techniki, ale również z wielu innych dziedzin wiedzy, zależnie od zapotrzebowania społecznego. Tak na przykład w 1902 r. urządzono dwutygodniowy cykl wykładów o sztuce, w 1904 r. — wykłady krajoznawcze o Japonii, Korei i Mezopotamii, w innych latach zapoznawano słuchaczy ze słynną wówczas metodą wodolecznictwa ks. Kneippa, z amerykańskim projektem podziału świata na strefy czasowe itp. Od 1900 r. Klub posiadał epidiaskop — stanowiło to wówczas w Cieszynie dużą nowość i atrakcję — można więc było uzupełniać wykłady materiałem ilustracyjnym. O wypożyczenie tego epidiaskopu, a także innych przedmiotów stanowiących własność Klubu zwracały się do niego różne organizacje; Klub był w tym wypadku wielkoduszny i użyczał swego cennego sprzętu bezpłatnie, choć wiązało się to z ryzykiem jego uszkodzenia ⁶.

W sprawach dotyczących oświaty, Klub był autorem zrealizowanego później projektu utworzenia w Cieszynie gimnazjum realnego, tj. szkoły o profilu ułatwiającym późniejsze studia politechniczne; projekt kształcenia średnich kadr technicznych przedstawiono również na zjeździe Związku Inżynierów i Architektów w Wiedniu. Na użytek cieszyńskich rzemieślników sprowadzono wzory wytworów i technik ze szkoły artystycznych rzemiosł drzewnych w Międzyrzeczu Wałaskim. W 1898 r. Klub ustanowił roczne stypendium w wysokości 200 koron dla pochodzącego z regionu studenta wyższej szkoły technicznej.

Jedną z form poszerzania wiadomości swych członków były urządzane przez Klub zbiorowe wyjazdy do wybranych zakładów Śląska Cie-

⁶ W aktach znajduje się m. in. pismo Czytelni Ludowej w Cieszynie z dnia 27 IX 1879 r. z prośbą o wypożyczenie fortepianu na obchody jubileuszu J. I. Kraśzewskiego. Klub Techników fortepian wypożyczył nieodpłatnie. Czytelnia Ludowa ogniskowała wówczas działalność organizacji polskich.

szyńskiego — fabryk, kopalni i hut, obiektów kolejowych, zakładów przemysłu spożywczego — dla zapoznania się z tokiem ich produkcji i dla ewentualnego wprowadzania ulepszeń wytwórczych. Można sobie wyobrazić, że dla właścicieli i dyrektorów tych zakładów wizytacje takie były raczej kłopotliwe, gdyż ujawniały i stawiały pod osąd fachowców ewentualnie braki w funkcjonowaniu zakładu, w stosowaniu w nim wadliwych lub przestarzałych metod; niemniej nikt nie odważył się odmówić przyjęcia Klubu i — nolens volens — traktowano taki przyjazd gościnnie. Towarzystwo Kolei Koszycko-Bogumińskiej, którego zakłady naprawcze w Rutce wizytowano w 1901 r., postawiło nawet do dyspozycji członków Klubu specjalny luksusowy wagon. Szczególnie serdecznie przyjmowano Klub cieszyński w kopalni soli w Wieliczce, którą odwiedzano w latach 1880 i 1892. Zwiedzano także inne pobliskie zakłady w Małopolsce, a także sam Kraków, gdzie zapoznano się zarówno z zabytkami, jak i z planami dalszej rozbudowy miasta. W samym Księstwie Cieszyńskim wizytowano kopalnię węgla w Karwinie, huty w Ostrawie, Witkowicach i Trzyńcu, rafinerię ropy w Czechowicach, mleczarnie, browary, cukrownie, i wytwórnie materiałów budowlanych (cementownie i wapienniki). Do kancelarii Klubu napływały katalogi i oferty różnych firm z terenu całej Austrii, propagujące nowe urządzenia, maszyny i instalacje. Wydawnictwa te udostępniane były zainteresowanym zakładom (także rzemieślniczym).

Organizowano wystawy: w 1880 r. członkowie Klubu podjęli się technicznego urządzenia wszystkich obiektów cieszyńskiej wystawy rzemiosła, gospodarki rolnej i leśnej; w 1901 r. dwaj członkowie Klubu zostali zaszczytnie wyróżnieni za współpracę przy organizowaniu światowej wystawy w Paryżu: inż. Grabmayer otrzymał złoty medal, a inż. Scholz — złoty krzyż zasługi. Urządzano grupowe wyjazdy członków Klubu na wystawy przemysłowe do Ołomuńca, Pragi i Budapesztu.

Działalność naukową Klubu wspierała własna biblioteka, licząca w 1902 r. ponad tysiąc pozycji, w tym zbiory bibliografii, encyklopedii, przepisów prawnych, katalogów, fotografii i map; na 15 kartonach opracowany był plan dalszej rozbudowy Cieszyna. Abonowano dziesięć czasopism z zakresu techniki, budownictwa, rzemiosła i kolejnictwa, w tym także wydawane we Lwowie „Czasopismo Techniczne” i ukazujący się w Pradze „Technický Obzor”. W latach 1900—1903 Klub Techników w Cieszynie wydawał własne czasopismo techniczne pt. „Reforma”. Wydawano także — w drukarni członka Klubu Karola Prochaski — prace naukowe członków Klubu oraz niektóre sprawozdania roczne. Gromadzono również zbiory geologiczne, zbiory związane z przemysłem drewna i komplety przyborów technicznych; w 1892 r. gabinet zbiorów technicznych liczył ponad półtora tysiąca eksponatów. Klub włączył się także w zbiorówkę muzealiów dla tworzącego się w Cieszynie Muzeum Miejskiego.

Klub, będąc inspiratorem i pośrednikiem rozwoju gospodarczego regionu, rychło zyskał zaufanie i szacunek władz miejscowych, a w pozostałych krajach monarchii austriackiej cieszył się również dużym uznaniem. Kiedy w 1880 r. zwołano w Wiedniu pierwszy międzynarodowy Kongres Techników, Klub cieszyński znalazł się w ścisłej czołówce 15 organizacji uprawnionych do zabierania głosu w czasie obrad.

Poza działalnością w dziedzinie techniki, Klub angażował się także w działalność kulturalną. Już w 1891 r. wśród członków Klubu zorganizowano kwartet kameralny i urządzano koncerty na które zapraszano większe grono mieszkańców miasta. W 1904 r. w annałach klubowych zapisano koncert sekstetu rodziny Hohenegger (Adolf Hohenegger, dyrektor kopalni Komory Cieszyńskiej, był członkiem Klubu). Na inne koncerty zapraszano artystów, muzyków i śpiewaków z zewnątrz. Wielkim powodzeniem cieszyły się urządzane przez Klub doroczne bale sylwestrowe. Urozmaicano je amatorskimi występami scenicznymi i recytatorskimi, przy czym niektóre teksty pisywali sami członkowie Klubu.

Schyłek działalności Klubu wiąże się z wybuchem I wojny światowej. Jego dokumenty sięgają 1912 r., w roku 1914, według zachowanej Księgi Adresowej Miasta Cieszyna, Klub jeszcze istniał⁷. Jest to ostatnia zachowana o nim wiadomość. Klub mieścił się wtedy, jak uprzednio przy ul. Szerokiej, a jego przewodniczącym był nadal — od 1906 r. — inż. Franciszek Srb, z zawodu inżynier kolejnictwa. O tym, że po I wojnie światowej Klub już nie istniał, świadczy m. in. fakt, że nie ma go w rejestrach pierwszej powojennej polskiej władzy w Cieszynie — Rządu Krajowego Księstwa Cieszyńskiego. Natomiast istnieją dowody, że niektórzy najbardziej aktywni członkowie dawnego Klubu Techników starali się o utworzenie podobnych organizacji nowych: na przykład, inż. dr Leonard Hulek wystąpił w 1919 r. do Rządu Krajowego o zezwolenie na działalność Związku Akademickich Inżynierów Śląska Wschodniego⁸. Dołączony do tego wniosku statut jest prawie dosłownie wzorowany na statucie Klubu Techników, zawiera m. in. również klauzulę o jego apolityczności. Inna grupa dawnych członków Klubu Techników — tych którzy znajdowali zatrudnienie w różnych przedsiębiorstwach, fabrykach, hutach i kopalniach Komory Cieszyńskiej (w składzie członków Klubu Techników była to ongiś grupa najliczniejsza) — znalazła się prawdopodobnie w Związku Urzędników i Sług Komory Cieszyńskiej⁹; stowarzyszenie to miało już jednak odmienny profil działalności i nie sięgało

⁷ Dwa największe zbiory cieszyńskiej literatury regionalnej — Biblioteka Zabytkowa — Oddział Biblioteki Śląskiej w Cieszynie, oraz biblioteka Muzeum w Cieszynie — nie posiadają Ksiąg Adresowych miasta Cieszyna z okresu I wojny światowej, nie udało się też ustalić, czy były one w tym okresie wydawane.

⁸ Zgłoszenia te podawano wówczas jeszcze w dwóch językach, po polsku i po niemiecku. Archiwum Państwowe w Cieszynie (cytowane dalej jako APC), sygn.: Rząd Krajowy Ks. Ciesz. 436.

⁹ APC sygn.: j. w.

już rangi dawnego Klubu Techników. Nie wydaje się, aby zaniechanie w odrodzonym Państwie Polskim działalności utworzonego za czasów austriackich Klubu Techników nastąpiło ze względów politycznych¹⁰. Prawdopodobniejsze wydaje się, że nastąpiło to niejako samoistnie, w wyniku głębokich zmian, jakie zachodziły na Śląsku Cieszyńskim w czasie I wojny światowej i po jej zakończeniu. Powołanie do wojska młodszych członków Klubu i przestawienie całej gospodarki na działalność związaną głównie z prowadzeniem wojny powodowało, że wiele dziedzin dotychczasowej działalności Klubu siłą rzeczy musiało zejść na plan dalszy. Najważniejszą rolę odegrała chyba jednak zmiana granic państwowych. Rozwinięte ośrodki myśli technicznej — Wiedeń, Praga, Budapeszt — z którymi poprzednio Klub cieszyński kontaktował się i na których się wzorował — znalazły się za granicą. Dla Klubu oznaczało to zubożenie inspiracji naukowych i utrudnienie kontaktów na tych, uważanych dotychczas za najważniejsze, kierunkach. Można wprawdzie snuć przypuszczenia, że i w nowym układzie granic Klub miał szanse utrzymać się i rozwijać, zacieśniając bliżej swoje kontakty na przykład z Krakowem, Lwowem, Warszawą, lub innymi jeszcze ośrodkami myśli technicznej w Polsce. Jednak, jako pośrednie skutki wojny, powstały także i inne, niekorzystne dla Klubu okoliczności. Członkowie jego rozproszyli się, niektórzy z nich, pochodzący z krajów czeskich lub austriackich, a pracujący do tej pory na Śląsku, w perspektywie odcięcia granicą od swych regionów ojczystych zdecydowali się na opuszczenie Cieszyna. Z drugiej strony sam Śląsk Cieszyński, dawne stosunkowo duże Księstwo Cieszyńskie, został podzielony na dwie części między Polskę i Czechosłowację; tym samym też te ośrodki górnicze i fabryczne, z których niegdyś rekrutowała się znaczna część członków Klubu i które chętnie wizytowano (Ostrawa, Karwina, Trzyniec, Frydek, Bogumin i in.) — pozostały za granicą¹¹. Zmianom sytuacji zewnętrznej towarzyszyło także

¹⁰ Jak już wspomniano, Klub już w statucie zastrzegł swą apolityczność. Zresztą, w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości sprawy profilu narodowościowego poszczególnych organizacji nie były chyba jeszcze rozpatrywane, gdyż zarówno w samym Cieszynie, jak i w innych miejscowościach Śląska Cieszyńskiego działało nadal nadal szereg dawnych austriackich stowarzyszeń i związków, także tych o nastawieniu wyraźnie proniemieckim. Zob. wykaz związków podany do Rządu Krajowego ze Starostwa w Bielsku 6 III 1919, APC sygn.: j.w. Różne nowe związki techników, prowadzące nadal swą działalność w języku niemieckim — na przykład „Verein deutscher Bautechniker Ostschlesiens”, „Werkmeister- und Industrie-Beamtenverein” i in. — były w latach dwudziestych XX w. szczególnie licznie reprezentowane na terenie Czeskiego Cieszyna. Zob. *Allgemeines Adressen-Buch der Stadt, Česky Tešín* 1926.

¹¹ Podział Księstwa Cieszyńskiego na część polską i czeską, według umowy Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego z Narodnim Wyborem w Ostrawie z dnia 5 XI 1918 r. miał nastąpić początkowo zgodnie z granicą etniczną; ostateczna decyzja Komisji Ententy z dnia 28 VII 1920 r. przyznała Czechom wszystkie wymienione w tekście miejscowości i okręgi przemysłowe.

narastanie nowych potrzeb; postępującej specjalizacji zawodów technicznych bardziej odpowiadało tworzenie związków branżowych, w obrębie jednego tylko zawodu, lub ograniczonych do jednego, konkretnego przedsiębiorstwa. Dawna „pojemna” organizacja, jaką był Klub Techników, warunkom tym już nie odpowiadała. Poza wspomnianymi wyżej dwoma związkami, założonymi w 1919 r. przez inż. Hulka i inż. Prokopa, w tym samym czasie powstawały również inne, kolejne związki techników, na przykład, Związek Wermistrzów w Ustroniu, Związek Kolarzy, Związek Techników Budowlanych i in. Działalność ich — inna iż dawnego Klubu Techników — ukierunkowana głównie na sprawy socjalne i bytowe, bliższa była związkom zawodowym w obecnym znaczeniu.

Cieszyński Klub Techników z lat 1878—1914 — bo taką datę końcową, z braku innych danych, wypada przyjąć — o szerokich zainteresowaniach naukowych i wymiernych efektach działalności dla środowiska, będąc instytucją rzadko w owym czasie spotykaną w dużym stopniu przyczynił się do rozwoju techniki na południowych terenach Śląska.

Recenzent: Tadeusz M. Nowak

Б. Полочкова

KLUB TECHNIKOV V ЦЕШИНЕ

Klub techników w Cieszynie był stworzony w 1878 roku jako jedno z pierwszych towarzystw technicznej inteligencji w Polsce. Celem klubu była naukowa i popularyzatorska działalność, społeczne problemy i sprawy, związane z prestiżem profesji, a także wspomaganie rozwoju Cieszyńskiej Silesii poprzez stymulowanie i podparcie konkretnych inwestycji na tej terytorii. Członkami klubu było około 100. Członkami klubu byli większość pracowników na tej terytorii inżynierów, właścicieli przemysłowych przedsiębiorstw, a także przedstawiciele powiatowych i miejskich władz. Dzięki działalności klubu w Cieszynie zostało zbudowane kilka obiektów ogólnego użytku. Klub cieszył się uznaniem i miał autorytet nie tylko u miejscowej ludności, ale także wśród innych technicznych organizacji na terytorii byłej Austrii. Upadek działalności był spowodowany głębokimi zmianami, następującymi w wyniku pierwszej wojny światowej (rozdział Cieszyńskiej Silesii, powstanie nowych, wąskich, branżowych profesjonalnych towarzystw).

B. Poloczkowa

KLUB DER TECHNIKER IN CIESZYN

Der Klub der Techniker in Cieszyn entstand im Jahre 1878 als einer der ersten Vereine der technischen Intelligenz in polnischen Landen. Das Ziel des Klubs war: wissenschaftliche und popularisierende Tätigkeit zu rühren, sich um die Exi-

stanzbedingungen und die Prestigeangelegenheiten dieses Berufs zu kümmern sowie die Entwicklung von Śląsk Cieszyński mittels Aufnahme und Anregung konkreter Investitionen in diesem Gebiet zu unterstützen. Die Mitgliederzahl des Klubs betrug ungefähr einhundert Personen und erfasste sowohl die Mehrheit der in der Region arbeitenden Ingenieure als auch die Eigentümer von Industrieunternehmen und ebenfalls die Vertreter der Bezirks- und Stadtbehörden. Im Ergebnis der Tätigkeit des Klubs entstand in Cieszyn eine Reihe von öffentlichen Wohlfahrtseinrichtungen. Der Klub erfreute sich der Anerkennung und Autorität nicht nur in der städtischen Gesellschaft, sondern auch unter anderen technischen Organisationen im Gebiet des ehemaligen Österreichs. — Das Ende der Tätigkeit des Klubs ist mit tiefgehenden Veränderungen, die im Ergebnis des I. Weltkrieges entstanden, verbunden. (Aufteilung von Śląsk Cieszyński, strikte Fachberufsvereinigungen).

Ryc. 1. Członkowie Klubu Techników i radni miasta Cieszyna wizytują budowę wodociągu dla Cieszyna (ze zbiorów Archiwum Państwowego w Cieszynie)